

Erdély
ALAPÍTVÁ 1892-BEN

Új sorozat, 62. szám
2014/2.

Megjelenik havonta

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület
– Kolozsvár 1891 Értesítője

Szerkesztők:
Tóthpál Tamás
(tothpaltamas@gmail.com)
Pál Gyöngyi

TURISTASÁGI, FÜRDŐÜGYI és NÉPRAJZI FOLYÓIRAT.

Márciusi rendezvények

- **Március 1. (szombat):** Farsangtemetés Torockón. Mikrobuszos kirándulás. Túravezető: Vas Géza ♦ Bácsi-torok (10 km). Találkozás 10 órakor a 31-es busz Széchenyi téri megállójában. Túravezető: Márton Erzsébet ♦ Csucsá–Berettyó-forrás–Csucsá (27 km, 1000 m szintkülönbség). Kiskocsis kirándulás. Túravezető: Kiss János. Érdeklődni telefonon.
- **Március 2. (vasárnap):** Túra a Nagy-Biharra (24 km, 850 m szintkülönbség). Kiskocsis megközelítés. Túravezető: Ambrus Tibor ♦ Szalon-nasütés Kispetriben. Vonatos kirándulás, gyalog 12 km. Találkozás 7.20 órakor a nagyállomás előtt. Túravezető: Vlád Pál ♦ Hajtás-völgy (10 km). Találkozás 10 órakor a Rádióstúdió előtt. Túravezető: Bagaméri Tibor ♦ Majláth-kút–Árpád-csúcs–Kis-Magura–Eke-forrás–Gorbó-gerinc (22 km). Találkozás 8.45 órakor a 40-es busz Széchenyi-téri megállójában. Túravezető: Szócs János.
- **Március 5. (szerda):** „Testet épít, lelket szépít a természetjárás” (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta ♦ Közyűlés 18 órától az Apáczai-líceumban. Régi képek-szép emlékek, Fazakas Ferenc vetítése.
- **Március 8. (szombat): Nőnap i álarcosbál.** Szervező: Ambrus Tibor. Jelentkezni a székházban Kovács F. Zsuzsa titkárnőnél ♦ Hajtás-völgy (10 km). Találkozás 10 órakor a Rádióstúdió előtt. Túravezető: Márton Erzsébet ♦ Monostori-fenyves–Erzsébet-forrás–Cérna-forrás (12 km, 350 m szintkülönbség). Találkozás 9 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Kiss János.
- **Március 11–16. (kedd–vasárnap):** Vári László-emléktúra a Vlegyászára. Közös túra a Pestköryéki Kárpát Egyesület tagjaival. Túravezető: Szilágyi András. Érdeklődni telefonon.
- **Március 12. (szerda):** „Testet épít, lelket szépít a természetjárás” (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta.
- **Március 15. (szombat):** Őzek völgye (15 km). Találkozás 8.45 órakor a 40-es busz Széchenyi-téri megállójában. Túravezető: Székely Lavotta.
- **Március 16. (vasárnap):** Györgyfalvi-erdő (10 km). Találkozás 8.30 órakor a 20-as busz Széchenyi-téri megállójában. Túravezető: Feischmidt János ♦ Mikrobuszos túra a Kakas-taréjra (18 km, 800 m szintkülönbség). Túravezető: Ambrus Tibor. Bejelentkezés telefonon ♦ Munkatúra Csucsára. Találkozás 7.15 órakor a nagyállomás előtt. Szervezi: Bagaméri Tibor.
- **Március19. (szerda):** „Testet épít, lelket szépít a természetjárás” (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta.
- **Március 20. (csütörtök):** Túravezetői és választmányi gyűlés 18 órától a székházban.
- **Március 22. (szombat):** Jósika-kilátó. Találkozás 10 órakor a kisállomással szembeni villamosmegállóban. Túravezető: Márton Erzsébet.
- **Március 22–23. (szombat–vasárnap):** Munkatúra Csucsán. Találkozás 7.15 órakor a nagyállomás előtt. Szervező: Bagaméri Tibor.
- **Március 23. (vasárnap):** Tavaszi biciklizés a Körös-parton Sonkolyostól Csucsáig (35 km). Vonatos megközelítés. Találkozó 7.15 órakor a nagyállomás előtt. Túravezető: Szima Márton ♦ Sárkánykert, Zsibó (8 km). Kiskocsis kirándulás. Találkozás 8 órakor a Flip előtt. Túravezető: Feischmidt János ♦ Mikrobuszos-gyalogos hóvirágtúra a Mísid-völgybe (22 km, 600 m szintkülönbség). Indulás: 6.30 óra, Széchenyi téri Flip. Gumicsizma és világítóeszköz a Bíró Lajos-barlanghoz. Túravezető: Vlád Pál.
- **Március 26. (szerda):** „Testet épít, lelket szépít a természetjárás” (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta.
- **Március 29. (szombat):** Őzek-völgye (18 km). Találkozás 8.45 órakor a 40-es busz Széchenyi-téri megállójában. Túravezető: Feischmidt János. ♦ Húsz Bükki-forrás körtúrája (25 km, 900 m szintkülönbség). Találkozás 9 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Kiss János.
- **Március 29–30. (szombat–vasárnap):** Munkatúra Csucsán. Találkozás 7.15 órakor a nagyállomás előtt. Szervező: Bagaméri Tibor.
- **Március 30. (vasárnap):** Személygépkocsis kirándulás a Meszes-gerinc: Vlasinului–Grebenului-csúcs (983 m) 12 km. Találkozás 7 órakor a Flip előtt. Túravezető: Vlád Pál. Részletek telefonon. ♦ Csiga-domb (18 km). Találkozás 9 órakor a Rádióstúdió előtt. Túravezető: Szócs János.
- **Április 2. (szerda):** „Testet épít, lelket szépít a természetjárás” (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta ♦ 18 órától közgyűlés az Apáczai-líceumban.
- **Szolgáltatás napok a székházban:** hétfőn, csütörtökön 17–18 óra, kedden 11–13 óra között. ♦ **EKE fotóklub:** minden kedden 17 órától a székházban. ♦ **Könyvtár:** minden csütörtökön 17–18 óra között a székházban.

■ **Túravezetők, szervezők:** Ambrus Tibor 0722-377622; Bagaméri Tibor 0742-776930; Feischmidt János 0722-542360; Kiss János 0364-807-639; Kovács Farkas Zsuzsa 0745-360064; Márton Erzsébet 0742-037179; Székely Lavotta 0748-036290; Szilágyi András 0742-625130; Szima Márton 0766-703575, 0264-484-951; Szócs János 0742-690881; Vas Géza 0742-659570; Vlád Pál 0264-435-866.

Havasrekettye vízeséssel, Fehér-kövekkel

Őrként magaslik Kalotaszeg fölött a Vlegyásza (Vigyázó/ Kalotahavas, 1835 m), az Erdélyi-szigethegység második legmagasabb csúcsa. 1430 méteren menedékház, Székelyjó és Sebesvár felől is megközelíthető, de az út helyenként köves, nehezen járható. Télen-nyáron látogatják, de nyáron is csak meleg ruhákkal és esőkabáttal felszerelve, mivel gyakori a hirtelen időváltozás, eső, havazás, vihar. Február 9-én autós kirándulásra indultunk a Vlegyásza keleti oldalában, 1000 méteres tengerszint fölötti magasságban levő Havasrekettyei-vízeséshez (Rekicelei-vízesés/ Székelyjói-vízesés/Havasrekettyei fátyolos vízesés), Feischmidt János és Székely Öcsi túravezetőkkel 23-án.

PÁL GYÖNGYI

A borús, ködös reggelen Bánffyhunvad felé haladtunk a nagyváradi országúton, Körösfőnél kitisztult az ég, kisütött a nap. Bánffyhunyadon balra tértünk, Nagykalotán (Călata) majd Meregyőn (Margău) keresztül jutottunk Havasrekettyére (Răchitele). A kanyargós útról többször is szép kilátás nyílt Kalotaszentkirályra, a Hármaskősziklára, a hóborította Vlegyászára.

A vízesésig Havasrekettyéről autót vezet, a letérőt a falu központjában nagy tábla mutatja: 5,5 km. Megállnánk egy kávéra, de vasárnap kora reggel minden zárva, hát indulunk tovább. Az út enyhén emelkedik a Stanciu-patak jobb partján, elhagyjuk az utolsó házakat, fenyők közt haladunk a patak mellett, 3 km után egy tisztáson megpillantjuk a panziókat. Innen gyalogosan folytatjuk. Az út jeges, figyelmesen lépünk, közben fotózzuk a tájat és a sziklafalakra fagyott jeges alakzatokat. Nemsokára elérjük a vízesést sziklás, erdős hegyek között. Előbb a vízesés melletti sziklafalat pillantjuk meg, amit

jég borít most is, mint télen szinte mindig. Innen balra maga a vízesés, mely nincs megfagyva, de azért fenséges látványt nyújt. A három lépcsős, helyenként fátyolszerűen, másutt sugarasan leömlő zuhatag teljes magassága 30 méter, a nagyobb vízfüggöny 20. A második szakasz alján egy kb. 10 m átmérőjű vájat biztosítja a víz szétszóródását, akár egy menyasszonyi fátyol – nevezik így is. Helyi monda szerint hajdanában egy menyasszony lezuhant a szikláról, fátyla felakadt. A lakodalmas menet megállt, mindenki sírva fakadt, így keletkezett a vízesés.

Czárán Gyula, a turistaapostol, kinek különös tehetsége volt a tájképi szépségek, természeti érdekességek felfedezésére, így jellemezte: „A vízesés méltán vívott ki szép nevet s élvez nagy népszerűséget a turista-világban; egyike azoknak, melyekben a vízesések szépségére s imponáló hatására nézve legfontosabb mindkét tényező, – úgy a víz bősége, mint a zuhatag magassága közreműködik, hogy a benyomást megkapóbbá tegye”. Czárán Gyula át is kutatta aprólékosan a környéket, majd elkészítette a

csodálatos Próba körutat, mely csokorba fogta a vízesés környékének látnivalóit.

Tovább haladunk a fakitermelő úton, a vízesés fölé. Nem ajánlatos túlságosan megközelíteni, halálos balesetek is történtek itt. Ezen a részen sajnos nincs se védőkorlát, se kerítés, csak kihúzott zsineg jelzi a veszélyes szakaszt. A hegyimentők házikójánál, a padoknál-asztaloknál ebédszünetet tartunk, majd meggyünk felfelé, még korán van. A Stanciu-patak völgyében 3 km-t haladva a kék ponttal jelzett turistaösvényen másfél óra alatt eljutni a vadregényes Fehér-Kövekhez (Pietrele Albe). Legmagasabb csúcsa a Visszhangos-kövek (Piatra Grăitoare), 1557 m. A Fehér-kövek a Vigyázó masszívumához tartozó, a természet által kettészelt, vakítóan fehér mészkősziklák csoportja. A túrázók 2 km hosszú sziklaperem tetején kialakított gyalogösvényről gyönyörködhetnek e különleges természeti tájban, impozáns látvány a pár Vlegyázó lábánál. Barlang is van, de csak engedéllyel látogatható. A táj csodálatos, a Fehér-kövek előtt álló fenyőket mint ha odafestették volna. A Száraz-völgy elejéig jutottunk a jeges úton, onnan csodáltuk meg a Fehér-köveket, majd visszafordultunk, mert két órára terveztük a hazaindulást. Visszafelé könnyebben haladtunk, a nap megolvasztotta a jeget, nem volt olyan síkos az út. A napfény megvilágította a vízeséssel szemben tornyosodó sziklaszálat – a Sikó-toronyt, a Sasbércet (Leszpegye) bámultuk.

Fotózzuk a sziklafalakra fagyott jeges alakzatokat

A SZERZŐ FELVÉTELE

A karszt honában: a Királyerdő-hegység

Február 9-én kora reggel vidám, hátizsákos, bakancsos turisták lepték el a máskor kihalt barátkai vasútállomást. A kolozsvári EKE-sek és az EKE 91 Nagyvárad-Bihar tagjai közös túrára indultak a Királyerdőbe. A kiskocsikkal érkező 33 kolozsvári kiránduló hamarabb ért a barátkai találkozó helyére, de mire megitták reggeli kávéjukat, befutott a vonat a váradi túratársakkal is, így a csapat létszáma 71-re nőtt. A régi ismerősök örömmel üdvözölték egymást, majd rövid tanácskozás után indult is a túra.

AMBRUS TIBOR

A Királyerdő a Vlegyásza északnyugati nyúlványa. Gyéren lakott, karsztjelenségekben gazdag mészkőfennsík, ahol egymást érik a vízerózió által létrejött szebbnél szebb természeti formák: barlangok, víz-

esések, dolinák, szurdokok. A Szelek-barlangja, a Révi-szoros, a Zichy-vízesés, a Mézged-cseppkőbarlang teszi a turisták számára vonzóvá a vidéket.

Mi – a turistajelzések teljes hiánya miatt – egy kevésbé ismert és látogatott, de éppen ezért az emberi rombolástól

védehetőbb útvonalat választottunk. A Sebes-Körösön átkelve rövidesen elértük a Boj-patak völgyét. A patakkal párhuzamosan haladó erdei úton mentünk tovább közel 5 kilométert, majd a patak medrében folytattuk utunkat. A sáros, csúszós mederben nagy figyelmet igényelt az előrehaladás, de a számos apró vízesés, az élénkzöld mohával fedett kövek, a fények játéka feleltette velünk. Pár száz méter után elérkeztünk túránk leglátványosabb pontjához, az Ökrök-vízeséshez. Az Azúrhegy 790 méteres csúcsa alatti többlépcsős vízesés nem

méreteivel, hanem inkább rejtettségével, vadságával lepi meg látogatóit. A vizes, csúszós kövek miatt csak páran vállalkoztak a mellette levő szikla megmászására, hogy teljes pompájában tudjanak gyönyörködni a látványban.

A Boj-patak völgyét elhagyva, szétszórt tanyák és tisztások között kezdtük meg a kapaszkodást a karsztplatóra. Itt dolinák, vízelnyelők között haladtunk tovább a Szentkúti-barlang bejáratáig. A 128 m hosszú cseppkőbarlang meglátogatására megfelelő felszerelés szükséges, így csak bekukkantottunk a bejárá-

ti hasadékon. A visszaút a Királyerdő még bántatlan, vadregényes erdein vitt keresztül. Az év eleji tervben ezt a túrát havas, téli túrának terveztük, de hónapnyoma sem volt, már nyílik a hóvirág, a hunyor, az ibolya, sőt egy nagyon békés foltos szalamandrárt is fotózhattunk.

A barátkai Poianán keresztül értünk vissza az állomásra. A túraélmények megbeszélésének, a jó hangulatnak és barátkozásnak a váradiak befutó vonata vetett véget. Azt már viszont tudjuk: újra találkozunk Csucsán, közösen ünnepelni az EKE-napokat!

A SZERZŐ FELVÉTELE

Kolozsváriak és bihariak: legközelebb Csucsán, az EKE-napokon!

Ásvány-földtani kirándulás a Sebes-Körös völgyében

■ 1879-ben az erd. múzeum-egylet ásvány-földtani kirándulásra küldött Erdély északnyugati szegletébe. A Szilágyságban és a Réz-hegységben végzett excursioimról megtettem jelentésemet annak idején a t. szakosztály előtt. Ez alkalmammal kirándulásaimnak a Sebes-Körös völgyében tett végső szakaszáról kívánok megemlékezni.

A Rézről kristályos palákból emelt sziklafalak mellett vezet le kanyargós utunk a Körös-völgyébe. A hegység ezen déli oldalán helyenként alkalmas kilátás nyílik le a völgyre s a völgy túlsó oldalán Esküllő és Pestere faluk fölött emelkedő odvas, üreges északi láncolatára a bihari hegységnek. Pestes falucska majdnem összeolvad Élesd városával. Ez utóbbi hely volt körösvölgyi kirándulásaim gócpontja, honnét főképp fosszilizák gyűjtése és nem a vidék vett húzamosabb időt igénybe. (...) Természetesen a pesterei barlangot s ennek hatalmas ősméde és hiéna temetőjét kerestem föl legelőbb. (...)

Megemlítve, hogy a barlang első szárazabb csarnokaiban ősmemberi nyomokat hiába kerestem, mindjárt a legvégső csarnokra fogok áttérni. Előbb azonban legyen szabad egy jó tanáccsal szolgálnom azoknak, kik a barlangot meglátogatni kívánják. A barlang legvégső csarnokának fölkeresésére fáklya helyett pálcára kötött, vagy közönséges istálló lámpásokba helyezett gyertyákat ajánlok. A barlangnak t. i. Roediger által XIV. számmal jelölt része oly „meredeken lenyíló torok”, hogy csak kisebb szélességű ember ereszkedhetik le rajta kéményszerű módjára. Ilyenkor az alól tárgongó üreget kell megvilágítani s a fáklyának kormos felszálló füst-

je fojt. Följövethet pedig megperzseli kezeinket és arcunkat a függélyesen tartott fáklyáról lecsepegő égő szurok.

A 16-ik csarnok, vagy az ún. medve örvényben, rövid széttekintés után a pusztulás és pusztítás szomorú képe tárul elénk.

Szerte széjjel hevernek nagy mennyiségben a lábszár és bordacsontok, a lapockák, csigolyák és medence csontok. Látszik, hogy a kutatók lázas sietséggel, kíméletlenül fogtak hozzá a barlang kizsákmányolásához. (...)

A csontok t. i. a barlang nedves iszapjában átvázva, fölöttele porlékonyak s így a lehető legnagyobb elővigyázattal és gyöngéden kell elbánni velük, úgy a kiszabadításnál, mint a barlangból való kihozatalnál. Ugyan ezen helyen találtam még azon gyönyörű Hyena spelaea koponyát, melynek alsó állkapcsai hiányzanak ugyan, de különben egészen ép s mint ilyen tudtommal első s egyetlen példány hazánkából (?).

E kérdésre vonatkozólag eszembe jutott fölkeresni debreceni tanár t. Kovács János urat, ki egyike lévén a bihar-hegységi barlangok legjobb ismerőinek, a következő adatokat volt szíves velem közölni: „Én a pesterei Igric barlangban találtam több ízben s többféle hiéna csontot. Koponyát találtam kettőt, az egyiket, amely oly ép volt, hogy még a metsző fogai is benne voltak, 1858-ban a budapesti Nemzeti Múzeumnak ajándékoztam két alsó – de nem azon koponyához tartozó – állkapcával s néhány nyakcsigolyával együtt. A másik, melyben a metsző fogak hiányoznak, de szét is volt törve, úgy, hogy csak gipsz segítségével állíthattam össze, mint-hogy hézag is volt a csontok között,

most is itt van múzeumomban. Míg debreceni tanár nem lettem, elvem volt minden unikumot a nemzeti múzeumnak küldeni, ott gondolván megmaradását legjobban biztosítottak. Pedig bizony csalódtam; mert a hiéna koponya ugyan megvan, hanem egy Gulo borealis egészen ép alsó állkapcáját, melyet a bánlakai magyarbarlangban találtam, s mely nálunk tudtommal unikum volna, már ezelőtt három évvel nem tudták megtalálni a Nemzeti Múzeumban, ami nem is csoda, mert bizony ők is a szegénység-gel vesződnek. (...)

Az Igrichen – fájdalom – azóta sok vandalus féltudós pusztított, s mint hallom, fel van túrva az egész csontterem. Sajnálom nagyon. Én már néhány évvel ezelőtt, midőn a Biharmegyei régészeti egylet azzal akart megbízni, hogy vezessek oda annak kikutatására egy küldöttséget, nemcsak hogy el nem fogadtam ezen megbízást, – nem lévén köztünk senki, a ki csak egy új csontról is meg tudta volna mondani emberé vagy hiénáé, – hanem felkértem őket, hogy hatóságilag zárasák be a barlangot, hogy szakemberek számára őriztessék meg ez a kincskamara.”

Idéztem (...) Kovács úr levelét, melyből kitűnik, hogy a pesterei barlang hiénája nem tartozik éppen a ritkaságok közé. A Gulo borealisra [rozsomák, torkos borz] vonatkozó érdekes adaton kívül mindenesetre figyelmet érdemelnek a bihar-hegységi barlangok s illetve ezek pusztulására irányuló sorok is.

Ezen – az erd. múzeum-egylet birtokában levő – Hyena koponya dúsan kifizette kirándulásom költségeit és fáradságait s egyszerűsmind ösztönzött, hogy a barlangot újból meglátogassam. (...)

Restitutio

■ Rovatunkban írásokat „szolgáltatunk vissza” az olvasókhhoz. Általában olyanokat, melyek az egykori Erdélyi Kárpát-Egyesület (EKE) hajdani hírlapíróinak vagy a turistatársadalom más nagyjainak tollából születtek, ám nem az egyesület lapjában, hanem másutt jelentek meg.

Mártonfi Lajos, Csucs és a feldúlt csontbarlangok

■ Akárcsak tíz korábbi alkalommal, ezúttal is a mindenkori kolozsvári egyetem kiemelkedő magyar földtan-oktatói és kutatói egyikének emléke előtt tisztelgett február 15-én a Mártonfi Lajos-emlékkonferencia. Ezt a neves földrajztudós halálának 105. évfordulóján szervezte a Kolozsvári Akadémiai Bizottság Földtani Szakbizottsága, az Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, a Sapientia – Erdélyi Magyar Tudományegyetem, a Koch Antal Földtani Társaság és az Erdélyi Múzeum-Egyesület. Dr. Kása Zoltán, dr. Kékedy-Nagy László és dr. Szakács Sándor köszöntője után Waneke Ferenc megnyitotta a konferenciát, amelyet előadásával folytatott, majd őt követte az előadó szerepében Gál Ágnes, Marton István, Török Edina és Vallasek István. A rendezvény Miklós György gitározásával és barátkozással zárult. A tetszetős programfüzet tartalmazza az előadások kivonatát.

Mártonfi Lajosban (1857–1908) nemcsak a földrajztudóst, hanem az erdélyi turizmus egyik úttörőjét, az EKE megalakulása után pedig az Erdély egyik munkatársát tisztelhetjük. Már folyóiratunk 1892-es évfolyamában egy Ciblesre tett kirándulásáról számol be. Ez annyiban is érdekes, hogy útítársai – az EKE nagyjai közül – dr. Koch Antal és Ferenc, valamint Orosz Endre (akkor még tanítójelölt) voltak. A szamosújvári állami főgimnáziumba való igazgatói kinevezése után (1894–95) ez az elfoglaltsága annyira lekötötte, hogy sajnós kirándulással, tudománnyal nem foglalkozhatott, jelentőset nem publikált. Alább egy 1879-es tanulmányi kirándulásáról beszámoló cikkéből közlünk részleteket, mely az *Orvos-természettudományi értesítő* 1882-es évfolyamának II. füzetében jelent meg. Ötleketeket meríthetnek belőle mindazok, akik a csucsai házunk adta lehetőségeket kihasználva a Sebes-Körös völgyét akarják megismerni, de megtudjuk belőle, hogy a napjainkra teljesen kifosztott csontbarlangjaink feldúlása már a XIX. század közepén elkezdődött. Közlő: *Tóthpál Tamás*.